

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Жулиета Иванова Савова

за дисертационния труд на Радина Младенова Младенова на тема:

„УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА ПЕДАГОГИЧЕСКАТА КОМУНИКАЦИЯ ПРИ УПРАВЛЕНИЕ НА КРИЗИ В УЧИЛИЩЕ»

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по
професионално направление 1.2. Педагогика (Теория на възпитанието и
Дидактика – Педагогическа комуникация)

Докторант: Радина Младенова Младенова
Научен ръководител: доц. д-р Силвия Цветанска

1. ДАННИ ЗА ДОКТОРАНТА.

Професионалната биография на Радина Младенова е изпълнена с богати и впечатляващи детайли, които свидетелстват за продължителен интерес и системно натрупван опит в сферата на образованието, бизнеса и научните изследвания с насоченост към педагогическата комуникация в кризисни ситуации.

Образователното и развитие се характеризира с интердисциплинарна насоченост и включва успешно дипломиране в профилирана гимназия с изучаване на френски език (9 Френска Езикова Гимназия «Алфонс Ламартин», София) с профил Френски език и литература (1993). От 1999 г. е дипломиран магистър по история, СУ «Св. Климент Охридски». През 2011 г. придобива и магистърска степен (MBA) по Стопанско управление и Бизнес Администрация, Институт по администрация и стопански управление, гр. Нант, Франция.

Към тях може да се добавят и сертифицирани участия в краткосрочни български и международни образователни инициативи, обучения и проекти, насочени към управленски кадри: Институт за квалификация на висши образователни кадри (IH2EF), Поатие, Франция (2011); Колумбийски Университет, Ню Йорк (ELTP), САЩ (2014); Център за развитие на човешките ресурси (HRDC), Варна, Р. България (2015). През целия този период Радина Младенова изпълнява преподавателски и проектно-координационни функции в 18 СОУ „У. Гладстон“, гр. София.

В професионално-кариерен и административен план от 2016 г. до сега тя заема длъжността зам.директор в същото училище, като спектърът на отговорности интегрира управленски, административни, преподавателски, проектно-координационни и академично-координационни функции като администриране на изпити –DELF, TOPIK, JLPT.

Навлизането на Радина Младенова в изследователски интердисциплинарни области е плавно и системно. То има основа в придобитите предходни

образователни степени. Търсенето и откриването на относително нови ниши в изследователското поле на българското образование е свързано с тази за усъвършенстването на педагогическата комуникация при управлението в кризисни ситуации. Очакваните и осъзнавани предизвикателства са от различно естество, но те не блокират пътя към успеха.

2. ПУБЛИКАЦИОННА и ПРОФЕСИОНАЛНА АКТИВНОСТ.

За периода 2021-2024 година Радина Младенова има 6 публикации по темата на дисертационното изследване, 2 от които са под печат. 4 от всички посочени публикации са самостоятелни, 2 – в съавторство. Всички публикации са на български език. Три от публикациите, вкл. и 1 под печат, са в издания на Университетското издателство на СУ «Св. Климент Охридски». Публикационният формат на 5 от публикациите е статийен, като една от тях е в е-издание. Публикациите са равномерно разпределени по години: 1(2021); 2-(2022); 2(2023)и 1(2024). Учебното помагало «Комуникация при кризи» е в съавторство, представлява наръчник за училищни лидери и е издадено през 2023 от Университетското издаделство на СУ «Св. Климент Охридски».

Радина Младенова покрива минималните нормативно регламентирани изисквания, които са предвидени за този вид процедури.

Професионалната активност на докторанта Радина Младенова през периода 2011 – 2023 г., вкл. периода на докторантската програма, надхвърля рамките на училищната институция, която представлява, и се допълва от обучителни и менторски дейности- Френски институт на България, Фондация «Америка за България»; външен оценител на проектни предложения; участие в световен конгрес (FIPF- Мароко, 2015) и др.

Проектната и дейност от 2006 г. до този момент е впечатляваща: координатор на проекти (4 проекта); участие в научни и изследователски проекти (2); одитор на проект (1); асистент по проект(2); член на консултативен съвет и съавтор на методически ресурси за учители и др.

3. ДАННИ ЗА ДОКТОРАНТУРАТА.

Със Заповед на Ректора на СУ «Св. Климент Охридски» - РД 20-1271 от 05.07.2021 Радина Младенова е зачислена като докторант на самостоятелна подготовка в докторска програма, професионално направление 1.2. Педагогика (Теория на възпитанието и дидактика – Педагогическа комуникация) към катедра «Социална работа», Факултет по педагогика на СУ «Св. Климент Охридски». Срокът на докторската програма е от 15.07.2021 до 15.07.2024 г. За научен ръководител е определена доц. д-р Силвия Цветанска.

Радина Младенова е изпълнила своевременно задълженията си по индивидуалния план, както и успешно е реализирала всички останали отговорности, които произтичат от докторската програма.

Дисертационният труд . «**УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА ПЕДАГОГИЧЕСКАТА КОМУНИКАЦИЯ ПРИ УПРАВЛЕНИЕ НА КРИЗИ В УЧИЛИЩЕ**» с автор Радина Младенова Младенова за присъждане на ОНС “доктор” по професионално направление 1.2. Педагогика (Педагогическа комуникация), е обсъден на вътрешно заседание на Катедра «Социална работа»

към Факултета по педагогика, СУ «Св. Климент Охридски», в резултат на което е разкрита процедура по официална защита. Проведено е и първо заседание на журито. Официалната защита е насрочена за 24.01.2025 година.

4. ДАННИ ЗА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД И АВТОРЕФЕРАТА.

Дисертационният труд е посветен на недостатъчно разработвана тема у нас на оценяваното изследователско равнище за присъждане на ОНС „Доктор”. Идентифицираната изследователска „ниша”, свързана с управлението в образователните институции и педагогическата комуникация в процеса на управление при кризисни ситуации е от съществено значение както за теорията, така и за практиките на научните изследвания и ефективното управление. Както и при други дисертационни изследвания, посветени на педагогическата комуникация, значимостта на резултатите и направените препоръки, произтичащи от осъщественото проучване, може да се разглежда най-малко на 3 равнища: институционално (училищно), регионално и национално, и европейско.

Изследователската заявка и обосновката на основанията за нея от Радина Младенова респектират със своите възможности и перспективи. Значението на рецензирания дисертационен труд е голямо, а очакваните мащаби на приложимост предвид динамичното време, в което живеем, сложността на конфликтите и кризите на глобално, регионално и институционално равнище и необходимостта от своевременна и адекватна педагогическа комуникация в кризисен контекст, са потенциално огромни. Тази значимост се подхранва и от комплексността на самите кризи, през които преминават както обществата, така и институциите, както колективните субекти в тях, така и индивидуалните участници. Комплексността при пораждаване, както и в процеса на самото разгръщане на кризисните ситуации и явления налага управленските кадри в образователните институции да бъдат специално подготвени за адекватното им адресиране и овладяване

Дисертационният труд е разработен в обем от 233 с. Допълнителното тяло, съдържащо приложения, е с обем от 158 с. Библиографските източници са 161, от които 54 – на кирилица и 107 – на латиница. Трудът е структуриран в увод, 3 глави, заключение, приноси. Приложенията са в отделно тяло, което съдържа 4 приложения, множество таблици, графики и фигури, които съдействат за по-аналитично възприемане на труда и интерпретациите на резултатите. Използваната литература на кирилица и латиница е съвременна. Библиографският компонент на труда показва добра международна осведоменост на автора и очертава успешния опит да се интегрират съвременни и надежни източници и информационни ресурси по основните дисертационни въпроси. Известни дефицити се наблюдават в сферата на публикации на кирилица, които могат да бъдат привлечени за нуждите на интердисциплинно ориентираните анализи.

Уводът е подходящо структуриран. Много добро впечатление прави обосновката на необходимостта от разработване на дисертационната проблематика. Сполучливо са отчетени както предимства, така и недостатъци на провеждани изследвания в областта на комуникацията в кризисни ситуации чрез представяне на изследвания по случаи и на количествени проучвания. Обобщено изведените

ограничения и пропуски на публикувани изследвания са много добре осмислени и формулирани.

Представените в увода обект и изследователски предмет (обект-«педагогическата комуникация в професионалната дейност на училищния мениджър», докато **предметът** на изследване е свързан с «усъвършенстване на уменията за педагогическа комуникация на училищни мениджъри при управление на кризи в училище» са адекватно формулирани, отразяват успешно връзката с поставената цел и обособените задачи. Целта е фокусирана върху «специфичните проявления на педагогическата комуникация при управление на кризи в училищните организации от гледна точка на потребностите на училищните директорите от развитие на умения за педагогическа комуникация при кризи.»

Същата положителна констатация може да бъде направена и по отношение на изследователската хипотеза. Въпреки усещането за многословност, хипотезата убедително очертава връзката с тезата. Много добро впечатление прави дефинирането на основни понятия, с които авторката оперира. Сред тях не успявам да открия обаче специфично педагогически такива.

В увода не е намерила място и обобщена картина на изследователската методология. Не квалифицирам това като недостатък, тъй като всеки автор на дисертационен труд има изследователска свобода на решения. Смятам, че трудът би спечелил още повече и би имал още по-обхватно влияние върху възприемането и нагласите на читателя при включена обобщена картина на изследователската методология, т.е. не само какво ще се изследва, но и как.

Като цяло, уводът въвежда по убедителен начин в това, което дисертационното проучване включва като изследователски приоритети

Първата глава е озаглавена «Теоретични координати на изследването». Структурирана е в 3 раздела(параграфа): Ролята на педагогическата комуникация при управлението на училището; Ролята на педагогическата комуникация при управлението на кризи в училище; Европейски стандарти за комуникация при управление на кризи в училище. Съдържанието, включено в тази глава показва авторска осведоменост и умение за селекция на значими за собственото дисертационното изследване публикации, концепции, подходи, нормативни и други решения.

Всеки от подпараграфите в първа глава води до стесняване, уточняване и конкретизиране на онези аспекти на комуникацията, които имат значение както за управлението на училището като образователна институция, така и за педагогическата комуникация в условията на кризи.

Радина Младенова показва съвременно равнище на информираност, познаване на национални и международни политики и стандарти, на съществуващи практики, на перспективи и очаквания в тази област. Тя очертава значимостта на комуникацията като социално явление, както и нейното своеобразие в училищна среда. Логично се насочва към спецификите на комуникацията в условията на кризи и управлението на кризисни процеси и явления в училищата, като ги свързва с необходимостта от разглеждане на значими аспекти на така нар. «кризисно лидерство».

Моята понятийно фокусирана препоръка в този контекст е по-скоро да се говори и пише за лидерство в кризисни ситуации, отколкото за кризисно

лидерство, както и да се разграничава лидерство от ръководство, от управление. Не всеки лидер става и е ръководител, както и не всеки ръководител/директор се превръща в лидер, т.е. ако интересът към лидерството, в т.ч. и в условията на кризисни ситуации остава висок, той следва да бъде добре понятийно и концептуално обоснован и защитен. Вероятно и поради тази причина авторката отдава предпочитания на словосъчетанието «училищен мениджър».

В тази глава също много добро впечатление прави конструктивно – критичното отношение на авторката към действащата българска нормативна уредба (Закон за предучилищното и училищното образование, Наредба 15 и релевантните на дисертационната проблематика приложения). Тя не само показва познаване на нормативните рамки, но и убедително представя важни «уязвими» места в тях. Доброто познаване на компетентностната рамка на училищния директор/зам. директор и професионалния анализ на различните групи компетентности в този профил помагат на Радина Младенова да идентифицира сериозни дефицити както в подготовката и квалификацията на училищните директори, така и в практиките по процеса на управление на училищата в кризисни ситуации и свързаните с тях умения за педагогическа комуникация.

В този порядък има и още един важен момент в тази глава, който също трябва да бъде оценен по достойнство. Паралелно с дискутираните функции на педагогическата комуникация в условията на кризи и свързани с тях необходими значими комуникационни умения, авторката маркира и значимостта на превенцията.

В първа глава Радина Младенова представя и част от европейския опит, свързан с франкофонски държави (Франция и Белгия) и на Великобритания и Ирландия. Отделя и специално място на българския дискурс, видян през призмата на специфични умения от компетентностния профил на училищния директор. В тази глава също са намерили място не само особеностите на комуникацията при управлението на кризи, но са разгледани и значими комуникационни стратегии за управление на кризи в училищните институции.

Втората глава е посветена на «Емпирично изследване на нагласи спрямо педагогическата комуникация при управление на кризи в училище.» Структурирана е в два основни раздела/параграфа: «Методологически ориентири на проучването» съответно с 8 подпараграфа и «Резултати от емпиричното изследване» с 4 подпараграфа.

В нея са намерили място такива значими компоненти като: изграждане на концептуална рамка на изследването, разработване на методология на изследването, обособяване на изследователските етапи. Изследователският инструментариум е адекватно подбран, подходящо представен и професионално използван.

В тази глава много добро впечатление прави дефинирането на собствено изследователския предмет, както и представената методологическа рамка и дизайн на самото изследване. Положителна оценка заслужават добре формулираните специфични изследователски цели и задачи. Не във всеки дисертационен труд може да бъде открита и важната тема за етичните норми и стандарти, касаещи изследователския процес, което е друга добавена стойност на труда. Авторката има ясно съзнание, че обособената съвкупност от 99 човека и използваните

изследователски инструменти няма да осигурят достатъчно представителни резултати, които да се екстраполират върху други по-обхватни съвкупности. Това обаче не я води до идея за «замразяване» или пък до изкуствено (т.е. на всяка цена) разширяване на извадката, а по-скоро я мотивира за дълбочинни анализи, за търсене и доказване на различни видове корелации, основани на анализите и статистическата обработка на получените реални резултати. Това само по себе си е също доказателство за стремеж към изследователска прецизност, етичност, самокритичност и конструктивност.

Емпиричното изследване е етапно с начало през 2021 г.. В него са очертани и рамките на пилотните фази. Използваната комбинация от качествени и количествени методи (частично стандартизирани интервюта и анкетно проучване) е добре обоснована. Получените резултати са обработени и с помощта на математико-статистически методи и процедури (Хи-квадрат и корелационен коефициент).

Положително оценявам ясната визия на авторката относно равнищата и взаимната свързаност на целите (съдържателна и инструментална). За да бъде конструирана концептуална рамка за «целенасочено развитие на умения за педагогическа комуникация в кризисни ситуации», което се прави в 3 глава, е нужно да бъдат диагностицирани възприятия, нагласи, потребности, а така и да бъдат оценени реално притежаваните комуникативни умения от страна на изследваните лица.

Вторият раздел/параграф е подходящо структуриран и отразява същностната изследователско-емпирична работа. Представената във втория раздел/параграф на тази глава методология на анализа на получените резултати, както и дискусиата върху самите резултати показват зрялост, съдържат надежни интерпретации, водят до обосновани обобщения и релевантни изводи. Установените корелации, които подробно се представят и намират своите обосновани интерпретации, служат за надежна основа при формулиране на изводи и препоръки и са своеобразни маркери за развиване на авторските идеи в следващата 3 глава. Установените значими и умерено-положителни корелации и дискусии върху тях имат съществено значение за следващите изследователски стъпки на авторката.

Третата глава е фокусирана върху «Усъвършенстване на уменията за педагогическа комуникация при управление на кризи в училище като част от продължаващата квалификация на педагогическите специалисти». Главата е структурирана в 3 раздела/параграфа: Приоритетни области за подобряване на комуникативните умения в кризисни ситуации чрез целенасочено обучение; Концептуална рамка за структуриране на обучение по комуникация при управление на кризи в управлението на училище; Оценка чрез дебрифинг: основни области за подобряване на обучението по управление на кризи.

В първия раздел/параграф бих предложила размяна на подпараграф 1 и 2 с оглед на възможността концептуалната рамка за обучение в умения за комуникация да се обвърже по-добре с потребностите от развитие на педагогически умения за управление на кризи в училище.

Раздел две също може да бъде подобрен като структуриране и понятийна точност. Словосъчетанието «образователните управленци» може да бъде заменено

с по-подходящо, макар информираният читател да се ориентира за какво става дума. Повторението в наименованията на два от подпараграфите към този раздел също е нужно да бъде отстранено («концептуална рамка»).

Вторият раздел представя самата «концептуална рамка за структуриране на обучение по комуникация при управление на кризи в училище». Важно значение за акцентите в тази рамка има представената сложна връзка между знания и умения като част от управленските компетентности. Основополагащите знания са добре очертани, а всички обособени значими умения в тази връзка знания-умения (общо 15) имат трансверсален характер.

Дебрифингът в третия раздел/параграф с детайлно представените стъпки и съдържание също показва зрялост и може да се оценява положително от практико-приносна гл.точка.

Смятам, че висока оценка заслужава опитът да се таксономизира подходът към обучението и квалификацията на управленски кадри през призмата на обвързаността между цели, задачи, съдържание и очаквани резултати (знания и умения). По същество, в тази последна глава се откриват и най-съществените авторски приноси.

Като цяло, в 3-та глава много добре са обвързани установените приоритетни направления за подобряване на комуникативните умения на директорите, свързани с ефективното управление на кризи и концептуалната рамка за обучение в умения за комуникация при управление на кризи в училище.

Авторефератът отговаря на основни изисквания и представя съдържанието на труда.

Като приемам посочените от авторката основни приноси в дисертационния труд, искам още да добавя:

1. В научно-теоретичен аспект:

- Обогатена е теорията на педагогическото общуване с включване на недостатъчно разработвани въпроси за своеобразието и значимостта на педагогическата комуникация при управление на кризи в училище;
- Използвани са интердисциплинарни връзки и основания за конструиране на иновативен подход към теоретико-концептуалните основи на педагогическата комуникация;
- Обосновани са значими комуникативни умения на ръководните кадри в образованието, играещи ключова роля при управлението на кризи в образователните институции;
- Предложен е таксономизиран подход към обучението и квалификацията на управленски кадри, насочен към усъвършенстване на педагогическата комуникация при управление на кризи;
- Предложен е модел за обучение на управленски кадри в образованието, ориентиран към усъвършенстване на уменията за педагогическа комуникация при управление на кризи в училищата.

В практико-приложен аспект:

- Предложен е работещ подход за усъвършенстване на нормативната уредба, касаеща подготовката и квалификацията на управленски кадри за нуждите на образованието;

- Емпирично е доказана необходимостта от модел за обучение на управленски кадри в образованието, насочен към усъвършенстване на уменията за педагогическа комуникация при управление на кризи;
- Специално е конструирана авторска обучителна програма, която убедително е построена върху основата на резултатите от проведените емпирични изследвания и е реално приложима.

Препоръки:

Да се отстранят допуснати понятийни неточности, и печатни и граматически грешки в текста;

Да се интензифицира публикационната активност, да се популяризира по-интензивно предлаганият модел и се разшири обхватът на целевите групи, които могат да го прилагат;

Върху основата на получените доказателства по изследователски начин да се предприемат инициативи и действия за промени и усъвършенстване на нормативната уредба, свързана със статута и квалификацията на управленските кадри в образованието.

Въпроси:

При оформянето на труда са използвани елементи от ИИ (AI). Какви предимства и какви ограничения на ИИ съзира авторката на дисертационния труд в процеса на неговото приложение?

В заключение: Предложеният дисертационен труд от Радиана Младенова Младенова притежава необходимите научни качества, представя многоаспектни доказателства за важността на педагогическата комуникация и успешно формирани умения за нейното успешно използване в кризисни ситуации в образователните институции. Дисертационният труд съдържа и обосновава важни приноси моменти, които се изискват при такива процедури. Трудът показва по убедителен начин, че докторантът познава професионално на теоретично и на оперативно-практическо равнище избраната изследователска територия, отчита междудисциплинарния и характер. Радиана Младенова не е подвластна на установени интерпретационни стереотипи. Нейната академична и професионално-практическа подготовка има междудисциплинен характер, интегрира познания и компетентности от различни области. Това и позволява да навлиза съответно в изследователски територии с интердисциплинни допирателни, компетентно да представя, изследва, анализира, систематизира, обобщава и убедително да формулира доказателства за своята теза. Тя търси както конкретните им практически проекции, така и очертава перспективи за бъдещи изследвания в тази сфера.

Оценявайки положително дисертационния труд, постиженията на авторката и подкрепяйки посочените приноси, предлагам на уважаемото жури да присъди образователната и научна степен „**ДОКТОР**” на Радиана Младенова Младенова.